

**Decenija uspona Kine: Deset
godina nakon finansijske
krize**

Jenny Clegg

Decenija uspona Kine: Deset godina nakon finansijske krize

Jenny Clegg

Stručnjak za pitanja Kine, Azije i Pacifika

Sažetak

U septembru će nastupiti 10 godina otkako je američka banka Lehman Brothers proglasila bankrot i time dovela globalni kapitalizam na rub propasti. Iako ovaj sraz nije u konačnici doveo do potpunog raspada, poslužio je kao okidač za krizu poput one iz 1930-tih, te je protekla decenija za većinu ekonomija bila decenija slabog rasta, malog broja investicija i niske produktivnosti, popraćene zaduživanjem i deficitom, te praktično nikakvim poboljšanjem u stopi dohodaka za gotovo 90% svjetskog stanovništva. Iz mase se izdvaja nezaustavljiv uspon Kine u ovom periodu. Kineska ekonomija je s početka također bila teško oštećena krizom, ali Kina je uspjela da se oporavi u rekordnom roku, te da izraste u glavnu ekonomsku silu, sigurno se približavajući centru pozornice globalnog poretka.

Ključne riječi: bankrot, kriza, ekonomija, uspon, Kina

Još od 2009. godine, kineska ekonomija je narasla trostruko, sa 4 600 milijarde dolara na preko 12 milijardi u 2017. godini, prestižući Japan 2011. godine i zauzimajući drugu poziciju na svjetskom tržištu. Rast koji je zabilježen na 9-10 procenata se ubrzao do 2011. godine, nakon čega je u sljedećih šest godina usporio na održiviju „novu normalu“ od oko 7% godišnje, što je još uvijek dosta više od svjetske stope od 3.9 %.

Dohodak po glavi stanovnika je narastao sa 3 500 dolara iz 2009. na 8 800 dolara u 2017. godini, sa godišnjom stopom rasta između 10-15%, što je dalje predodredilo Kinu da se za osam godina pridruži redu zemalja sa visokim dohotkom. Urbano stanovništvo je imalo rast od 15 miliona godišnje, a Kina je kreirala 8-10 miliona poslova godišnje. U 2017. godini bilo je 11 miliona novih pozicija u poređenju sa 1 milionom u Indiji.

Kao što je i općepoznato, Kina je još od 1978. godine uspjela da izbavi oko 800 miliona stanovnika iz siromaštva. Proteklih pet godina, udio ekstremno siromašnih je nastavio da pada sa 100 miliona na 30 miliona, težeći ka potpunoj eliminaciji u naredne tri godine.

Petogodšnji plan (2011.–2015.) je omogućio rast minimalnih dnevnica od 13% godišnje. Ovo, u kombinaciji sa manjom stopom siromaštva, pomaže u poboljšanju raspodjele dohodaka i smanjivanju ekonomske nejednakosti.

Nakon oporavka Kina je počela da mijenja svoj tempo rasta, ne oslanjajući se više na jeftinu izvoznu proizvodnju i investicije, već uspostavljajući balans u ekonomiji, usmjeravajući se na domaću potrošnju i visoke tehnologije. Ova odvažna tranzicija je dovela do preokreta u samim temeljima ekonomije, uspostavljajući nove stubove rasta. Trgovina je opala sa 37% udjela u BDP-u 2008. godine na trenutnih 20% , dok udio ukupne potrošnje BDP-a postepeno raste svake godine još od 2012. godine. Sada je 400 miliona kineskih potrošača srednje platežne moći glavna pokretačka sila svjetske ekonomije.

Između 2011. i 2017. godine, udio tradicionalnih privrednih sektora – industrije uglja, željeza, čelika i cementa – je opao sa 75 na 60%, dok su energetske, tehnološke, zdravstvene i okolišne sektori postali nova snaga rasta. Prema podacima Međunarodne organizacije za rad, od 2003. godine radna produktivnost je rasla 9,6% godišnje. Državne investicije razvijaju javnu

infrastrukturu, e-trgovinu, te elektronske sisteme visoke tehnologije. Zaposlenost u uslužnom sektoru je porasla sa 33 na 45%.

Danas Kina ima 109 kompanija koje se nalaze na listi *Fortune Global 500*, za razliku od 30 u 2008. godini, i 10 u 2001. godini. Ekspresna željeznička mreža Kine premašuje 22 000 km, te je postala najvećom na svijetu, čineći skoro tri trećine svjetskih komercijalnih željeznica, uveliko smanjujući vrijeme putovanja po zemlji sa dana na sate. Od 2008. godine proizvodnja električne struje je nastavila da se povećava na godišnjem nivou od 10%.

Kineske industrije ne samo da sve više prednjače u tehnološkom razvoju konvencionalnih područja kao što su elektronika, mašinerija, automobili, ekspresne željeznice i avijacija, već i pokreću sve više tehnoloških inovacija. Novi tehnološki sektori plijene sve više pažnje, uključujući vještačku inteligenciju, internet stvari, autonomna prevozna sredstva, nanotehnologiju, biotehnologiju, nauku o materijalima, napredno konzerviranje energije i kvantno računarstvo. Kina već prkosi monopolu razvijenih zemalja u robotici i 3D printanju. Vlada ulaže u područja kao što su visoko napredni elektronski čipovi, avijacija i avijacijski pogoni. Štaviše, Kina će uskoro preteći Sjedinjene Države kao najveće ulagače u istraživačkom i razvojnom radu (R&D).

Kina je jedna od predvodnica nove ere čiste energije, sa ulaganjima od preko 100 milijardi dolara godišnje u tehnologije obnovljive energije i sa elektro-energetskom mrežom pametne potrošnje koja je svakim danom sve veća. Već 2017. godine Kina je posjedovala više od jedne trećine kapaciteta svjetskih vjetroelektrana, četvrtinu solarnih postrojenja, te je bila šesta među prvih deset proizvođača solarnih panela i četvrta među proizvođačima vjetro turbina. Prošle godine je prodala više automobila na bateriju nego sve ostale države svijeta zajedno.

Javna potrošnja u socijalnim uslugama 2012. godine činila je 9% BDP-a, za razliku od 6% iz 2007. godine. Još od 2009. godine, Kina je utrošila 480 milijardi dolara na zdravstvo, a 95% stanovništva ima omogućeno osnovno zdravstveno osiguranje. Ono je sada prošireno tako da i pokriva sve teže bolesti. Životni vijek je porastao sa manje od 75 godina 2010. na 76,7 godina u 2017. godini. Sve veći broj kompanija uključuje svoje radnike u vladine programe koje pružaju beneficije u slučaju povreda na radnom mjestu, porodijsko odsustvo i podršku nezaposlenima. Obuhvat penzijama je naglo

skočio: 89 miliona ljudi je počelo primati penzije u skladu sa novom socijalnom šemom ruralne penzije.

Kada je riječ o kulturi i medijima, uprkos vladinim cenzurama, medijski sadržaji su sve raznovrsniji, novine su sve brojnije, te je sve veći broj televizijskih programa na kojima se diskutuje o trenutnim zbivanjima, dok istraživačko novinarstvo doseže nove i značajne visine. Filmska industrija, koja je prije 10 godina bila gotovo preplavljena lažnim kopijama DVD-a, doživljava preporod, a prihodi domaće kinematografije su postali ozbiljni konkurenti američkoj filmskoj industriji.

Na međunarodnoj sceni, od finansijske krize, rast Kine čini između 30-50% svjetskog rasta, što je uveliko premašilo udio SAD koji je manji od 20%, te je igralo značajnu ulogu u ublažavanju recesivnog trenda, što se rijetko priznaje u SAD-u. Kina je postala glavni trgovinski partner preko 120 zemalja, te je sada ključni konkurent SAD-u kao glavnoj trgovinskoj naciji. Kina je i glavni pokretač rasta zemalja u razvoju: već 2011. godine zemlje u razvoju su više pozajmivale od Kine nego od Svjetske banke.

Također, Kina je počela da ostavlja svoj trag u globalnoj finansijskoj strukturi, najprije sa osnivanjem Kooperacijske banke u Šangaju 2010. godine; BRICS banke i najavljivanja inicijative „Svileni put“ 2013. godine; te otvaranja Azijske infrastrukturne banke 2015. godine. IMF je 2015. godine prihvatio renminbi kao petu rezervnu valutu. Lista ide u nedogled.

Ovime se zacijelo ne nastoje poreći brojne mane, te cijene kineskog razvoja – zagađenost, okolišni problemi, bruto stopa nejednakosti, gomilanje dugova kao rezultata visoke potrošnje i skupih investicija, brojni primjeri niskog standarda i slabe regulacije, određena kršenja ljudskih prava i više. Ipak, Kina je usitinu postigla mnogo u tako kratkom roku. Još uvijek je u brojnim pogledima zemlja u razvoju, te su pred njom brojni izazovi. U budućnosti, fokus bi trebao biti na poboljšanju kvalitete, ne samo na povećanju kvantitete rasta.

Okolnosti u kojima je Kina uznapredovala teško da su bile povoljne. Godine 2012. došlo je do teškog perioda tranzicije vlasti. No i vanjska sredina je također bila poprilično zahtjevna. Krizna situacija u SAD-u i EU je veliki dio decenije usporavala globalni rast. Povrh toga, nestalni prilivi kapitala od špekulacija – proistekli iz SAD-ovih mjera politike tzv. kvantitativnog olakšanja, te manipulacije sa kamatnim stopama, doprinijeli su naglim

porastima i padovima na tržištima zemalja u usponu, uključujući i Kinu, uzrokujući štetne oscilacije na kursnim listama.

Pritisak koji se vrši na Kinu posebice, kao glavnog krivca za svjetske ekonomske probleme, uz optužbe da Kina izvozi, proizvodi i šteti previše, te da je opći uzrok svjetskih nejednakosti i globalne deflacije. Prvih godina nakon krize, SAD su vršile veliki pritisak na Kinu da revaluira renminbi. Ali Kina se opredijelila očuvanju svoje valute, te je radije doprinijela uspostavljanju ravnoteže kroz povećanje dohodaka nego poduzimajući nagle promjene kursa valuta.

Nakon 2014. godine, kada se Američki federalni trezor pripremao da poveća kamatne stope, fokus je preusmjeren na opuštanje kontrole nad kineskim kapitalom i valutom, istovremeno podstičući paniku odliva kapitala. Dok je Kina namjerno pokušavala da uspori rast i dovede ga na „novu normalu“, izlažući se dodatnim finansijskim rizicima, odlivi kapitala su mogli prouzrokovati kolaps, s obzirom na veliku potražnju kredita koji bi pomogli ulaganjima da prevaziđu problem viška kapaciteta. Kina je izgubila između 600 i 800 milijardi od skoro 4 triliona koji su se nalazili u deviznim rezervama, a akcijsko tržište je doživjelo nekoliko ozbiljnih oscilacija. No, uprkos predviđanjima Zapadnih medija, koja su govorila o novom krugu valutnih ratova ili još jednoj azijskoj finansijskoj krizi, kineski kolaps se nikada nije materijalizovao.

Sama činjenica da je Kina većim dijelom uspjela da prevaziđe ove ogromne pritiske i da nadmudri špekulacije, mora biti prihvaćena kao još jedan od njihovih velikih postignuća u protekloj deceniji. Shodno tome, optužbe koje dolaze iz američkog anti-kineskog lobija o tome da je ovo rezultat „varanja sistema“ doimaju se krajnje ciničnim.

Očigledno je da bilo kojoj dominantnoj sili teško pada da se prilagodi novoj sili u usponu i izbjegne „Tukididovu zamku“, ali ono što je posebice teško za Zapad, tj. SAD i saveznike – jeste da uspon Kine, za razliku od njihovih vlastitih tromih rezultata, razotkriva razliku između sistema koji nastoji izvući svoje banke i onog koji nastoji izvući čitavu ekonomiju; između onog koji čini sve što može da osnaži svoj finansijski sektor i onog koji uvodi ekonomske stimulanse kako bi pojačao proizvodnju; između onog koji se namjerio na one najsiromašnije u slijepoj potrazi za profitom i onog koji izvlači ljude iz siromaštva, te pruža podršku drugima kako bi se izbjegle dodatne krize.

Dok su Zapadne ekonomije u posljednjih 10 godina nezaustavno pumpale svoje novčanice diljem finansijskog tržišta u istim zamornim krugovima, Kina je postala drugačija država, i zaista, sam svijet je postao drugačije mjesto. No, Sjedinjene Države ostaju duboko posvećene cilju zaustavljanja bilo kakvih promjena kako bi svijet ostao ovisiti o američkom dolaru i američkom potrošaču, čak i uprkos velikim trgovinskim deficitima. A tu naravno na scenu stupa i trgovinski rat.

Kina je na putu da prestigne SAD kao najveću svjetsku ekonomiju prije 2030. godine, što će zasigurno postati istinski psihološki preokret na tržištu. Ipak, zasada su kineska dugovanja još uvijek poprilično visoka, a kineski kolaps još uvijek nije sasvim nemoguć. Da li će Kina moći uspostaviti kontrolu i oduprijeti se pritiscima američkog trgovinskog rata? U konačnici, izgledi američke ekonomije također nisu sjajni – Trumpove porezne olakšice su možda kratkog vijeka, a predsjednik koji se vodi retorikom „Amerika na prvom mjestu“ će možda biti primoran da nauči da SAD i Kina trebaju jedna drugu.